

Posudek na práci Mgr. O. Čaplyginové
Hranice labyrintu. Poetika italského postmoderného románu

Jak ukazuje už titul práce, Magr. Čaplyginová je přesvědčena, že postmodernost představuje kategorii, která může sloužit k charakteristice určitých tendencí literatury pozdního XX. století. Zároveň ovšem sama hovoří o určitých „těžkostech“ s vymezením tohoto pojmu a klade v této souvislosti otázku, proč se termín postmodernismus v dějinách umění bezprostředně neuplatnil /s.26/. Zmiňuje přitom zcela správně, že třeba François Lyotard, jehož kniha sehrála závažnou roli v rozvinutí debat vztahujících se k pojmu postmoderna, „hovoří o postmoderně spíše jako o situaci“. Tak tomu skutečně je: postmoderní situace je podle něho charakterizována ztrátou legitimacy toho, co označuje jako „velké příběhy“, kterými pro něho jsou obecně filosofie historie. Konec filosofii dějin neznamena ovšem „konec dějin“, jak by se mohlo zdát podle formulace, že „postmoderní filosofie tušila konec dějin a snažila se podle toho zařídit“ /s. 129/. Mgr. Čaplyginová zmiňuje také, že postmoderní estetika se realizovala především v architektuře, „kde označení tohoto směru nikdo nezpochybňuje“ /60/. V architektuře totiž znamenala prostě odmítnutí estetických pravidel architektonického funkcionalismu, zakazujících užití dekorativních prvků a přejímky z historických stylů. Protože funkcionalismus byl spojen s představou změny životního stylu a radikální přeměny společnosti, mohl Charles Jencks, doktorandkou rovněž letmo zmíněný, na to navázat kritikou modernistického experimentování v umění, a to ve jménu tradičních hodnot nejen estetických, ale i morálních. To ovšem bylo v radikálním protikladu k Lyotardovi, pro něhož je od umění pojem experimentu nedlužitelný.

Takové jsou asi základní body, od kterých se odvíjela a dosud odvíjí u nás i někde jinde debata o „postmodernismu“, u nás dnes často také ve formě „hledání cest z postmodernismu“: debata, která má přes svoji oblíbenost v podstatě často základy dost mělké.

Pokud jde o estetiku, je hranice mezi moderním a postmoderním hodně neurčitá, a jak Mgr. Čaplyginová zmiňuje, v oblasti umění je „obtížné specifikovat konkrétní postupy, jež by daly postmoderní poetice specifický ráz“, protože všechny postmoderní postupy se už někdy dříve v literatuře a v umění objevily. Přesto se o něco takového alespoň v případě postmoderního románu pokouší. Jestliže román obecně je určitým otevřeným žánrem, má v „postmoderním období určité specifické podoby“, které označuje jako román-kaleidoskop, román-labyrint a metaromán.

Obdobím, v němž lze v italské literatuře podobu postmoderního románu vysledovat, je pro ni poslední třetina dvacátého století, a v ní vybírá pro svoji analýzu díla čtyř autorů: dvou románů A. Baricca, jeden román St. Benniho, dvě knihy Itala Calvina a jednu knihu A. Tabucchiho. Tento výběr se zdá poměrně úzký vzhledem k tomu, že Mgr. Čaplyginová na jednom místě své práce hovoří o „velkém množství postmoderních románů“ /122/. Některé rysy, které na analyzovaných románech zkoumá, by se asi v dost výrazné podobě našly v Itálii nejspíš už u mnohem staršího

Carla Emilia Gaddy. V každém případě je detailní analýza těchto románů nejen nejrozlehlejší, ale také nejzajímavější částí předložené práce.

Při této analýze se doktorandka zaměřuje na roli prostoru v narativní struktuře díla a některé její analytické postupy jsou zaměřeny na to, co M.M.Bachtin v jedné části svého liteárněteoretického díla označoval jako chonotop – pojem, který do české literární vědy uváděla zejména Daniela Hodrová. Samo zaměření na tyto prvky výstavby díla není ovšem dáno jejich „postmoderní povahou“: pokud jde třeba o roli prostoru v narativním díle, stačí třeba připomenout roli, jakou hraje třeba v celé výstavbě Proustova Hledání ztraceného času rozdíl dvou světů, charakterizovaných dvěma směry rodinných procházek ve vypravěčově dětství. A někdy se i určitý vyzdvížený rys „postmoderního“ prostředí nezdá být tak úplně charakteristický pro „postmoderní“ dobu: tak když třeba doktorandka vidí jedno z klíčových témt Benniho románu heterogenost jednotlivých velkoměstských čtvrtí, mezi nimiž je z hlediska sociálního, a tedy i existenciálního nepřekonatelná vzdálenost, nejde jistě o nějaký specifický rys velkoměsta „posmoderní doby“: stejný typ vzdálenosti existoval tak už v Balzacově době třeba mezi saint-germainským předměstím a Latinskou čtvrtí anebo dokonce okolím náměstí Bastily a obráží se to právě i v narativní struktuře Balzacova díla.

Než zformuluji závěr svého posudku, zmíním ještě některé nepříliš významné drobnosti, které by vyžadovaly opravu. Opakovaně (ale ne vždy) se v práci objevuje výraz topos v plurálu jako topoi tam, kde ve větě má fungovat jako singulár. Opravu vyžaduje i formulace o „bezejmenných musilovských a kafkovských úřednících“: pro Musila žádné takové postavy rozhodně charakteristické nejsou.

Z toho, co bylo už řečeno, je patrné, že přesvědčení doktorandky, že se jí podařilo vymezit znaky, které charakterizují žánr postmoderního románu, nesdílím. To ovšem neznehodnocuje její zajímavé analýzy jednotlivých románových děl, takže se domnívám, že práce může být obhájena jako podklad pro udělení doktorského titulu a kandidátce lze navrhnout klasifikaci „prospěla“.